

Romano hangos

15^{,-}

ROMSKÝ HLAS – ČTRNÁCTIDENÍK ROMŮ V ČESKÉ REPUBLICE

ROČNÍK 20 • ČÍSLO 6 • VYŠLO 18. ČERVNA 2018

zprávy

Brusel – Loď Aquarius, která vzala na palubu migranty zachráněné z několika různých plavidel, odmítla přijmout Itálie i Malta. Nakonec se loď rozhodlo přijmout Španělsko. Mandát k zásahům mimo Evropu musí podle českého premiéra Andreje Babiše získat unijní pohraniční a pobřežní stráž Frontex. Premiér to uvedl v tiskové zprávě k úternímu jednání Evropské komise o financích na zvládnání migrační krize. Frontex, který má k dispozici 1200 lidí, označil Babiš za „pár lodí“ vytahujících lidi z moře. Kvůli migrační krizi je podle českého premiéra potřeba bojovat proti pašerákům lidí.

z obsahu

Téma čísla:

Hudba
**Ghettofest:
sedmý ročník...**

strana 4

**Jak jsme navštívili
Khamoro a Památník
Terezín**

 Reportáž z cesty mládeže
z programu Gendalos

strana 6

**Historie romské hudby
Dvojazyčné pojednání
Gejzy Horvátha**

strana 7

Khamoro nám září již dvacet let!

foto: Sabir Agalarov

Na přelomu května a června opět proběhl v Praze týden trvající festival Khamoro. Tento mezinárodní romský festival letos oslavil svých 20 let. Jeho organizátoři si proto zaslouží patřičné uznání za tak významnou kulturně společenskou událost.

Týdenní program nabídl široké spektrum aktivit v oblasti romské hudby a umění – koncerty romských kapel z celého světa, hudební a taneční workshopy, umělecké výstavy či modní přehlídky. Mohli jsme navštívit odborné konference a semináře.

Myšlenka uspořádat něco ojedinělého, kvalitního a profesionálního se zrodila u manželů Jeleny a Džemila Silajdžić. V době, kdy po válečných konfliktech opustili bývalou Jugoslávii, pořádali v Praze velkou hudební akci, kde mezi české populární hvězdy pozvali také

jednu romskou skupinu. Právě tato romská kapela je pak svou schopností improvizovat a zaujmout publikum, i přes technické problémy se zvukem v daný moment, inspirovala natolik, že v roce 1998

Pokračování na str. 5

B. Bagárová: Inspirace přišla v těžkém životním období

foto: Adam Holubovský

Romská hudba, to nejsou zdaleka jen muzikanti, které můžete vidět na koncertních pódii. Barbara Bagárová (37) je textařka a skladatelka, její písně v romštině vyprávějí životní příběhy, často i smutné, ale o to pravdivější. Pro jejich úspěch si je u ní nechávají psát největší hudební hvězdy, jako poslední třeba Monika Bagárová a Jan Bendig pro svůj duet „Amen“.

Barboro, vy jste z hudební rodiny Bagárových, váš tatínek je cimbalista, bratr hraje na bicí a neteře Monika a Natálie jsou už slavné zpěvačky. Vaše cesta k hudbě byla zřejmě dlážděná od malička...?

Ano, hudbou jsem obklopená od dětství, vždyť maminka byla za svobodna Lázková a moji strýcové Lázkovi jsou skvělí muzikanti, totéž i z otcovy strany zase Bagárovci. Vzpomínám si, jak mám asi dva nebo tři roky, děda hraje na

cimbál, já stojím vedle něho a poslouchám... Spousta vzpomínek na dětství je spojená s hudbou. Hudba je prostě něco, bez čeho bych nežila.

Hrajete vy sama na nějaký nástroj?

Hraju na klavír, klávesy, bicí a taky zpívám. V letech 2003–2004 jsme měly s holkama dokonce dívčí kapelu, se sestrou Danou Bagárovou, Mirkou, Denisou Lázkovou a Žanetou Lázkovou. Měly jsme koncert v restauraci Zelená kočka. To už je ale dávno.

Zaujalo mě, že píšete texty a skládáte, kdy to začalo?

Inspirace a touha psát texty se u mě objevila až v dospělosti, první písničku jsem napsala v roce 2015 pro Natálku (neteř Natálie Bagárová, sestra Moniky Bagárové, pozn. red.), Miri Dajori je text na původní píseň od Lilit Hovhannisyan. Je

Pokračování na str. 3

zprávy

Lidice – Stovky lidí se sešly na pietě za obec Lidice, kterou před 76 lety vypálili nacisté. U společného hrobu zavražděných obyvatel položily věnce desítky delegací, mezi nimi zástupci ústavních institucí, politických stran, ambasád i různých spolků. Premiér Andrej Babiš (ANO) v projevu řekl, že hrůzný čin nacistů je mementem pro budoucnost. Zdůraznil roli EU a NATO pro mír a bezpečnost.

Praha – Místopředsedkyni krajské SPD Tomia Okamury Věru Maříkovou rozezílila reklamní fotka malé černošské holčičky se zmrzlinou na stánku s trdelníkem před obchodním centrem Varyáda v Karlových Varech. Na své facebookové stránce pak zveřejnila komentář, v němž poukazuje na to, že černošské dítě v reklamě na tradiční český pokrm se nehodí. Podle managementu společnosti Trdlokafe, sympatická malá slečna na reklamě je Češka, akorát má tmavou barvu kůže. Maříková svůj příspěvek na facebooku po zveřejnění smazala.

San Francisco – Sociální síť Twitter, kterou hojně používají ke své prezentaci i vrcholoví politici včetně Donalda Trumpa, začala blokovat více než třicet českých dezinformačních webů. Pokud by chtěl uživatel Twitteru sdílet příspěvek z webů, jako je například ac24.cz, aeronet.cz, antiilluminati.net či badatel.net, Twitter mu ohlásí zamítavé upozornění v následujícím znění. „Tento požadavek vypadá jako automatizovaný. V zájmu ochrany uživatelů před spamem a škodlivými aktivitami nemůžeme v tuto chvíli požadavek dokončit. Zkuste to ještě později.“ Obdobná situace platí i u některých slovenských webů – jmenovitě jde o badatel.sk, beo.sk, hlavnespravy.sk či slovenskeslovo.sk. Mluvčí hradu Jiří Ověčáček označil počínání vedení firmy Twitter se sídlem v San Franciscu za porušení Listiny základních práv a svobod.

Amari romaňi čhib

khel'iben	tanec
Av te khelel.	Pojď tancovat.
te khelel	tancovat/hrát si
O čhavore peske khelen pre poši.	Děti si hrají na písku.
te gi'avel	zpívat
Som čoro, ta mange gi'avav.	Jsem chudý, tak si zpívám.
romane gi'la	romské písně
barval'ipen Romengero	bohatství Romů
Bašav mange, bašav,	Zahraj mi, zahraj,
odi miri gi'li.	tu mou píseň.
Nane oda lavutaris,	Není takového houslisty,
so miri gi'li bašavela.	co mi mou píseň zahraje.
Bašavela mro pirano,	Zahraje ji můj milý,
bo jov lačho lavutaris.	protože on je dobrý muzikant.
Khel'iben the bašaviben, oda romano rat.	

So Rom, oda lavutaris.	Tanec a muzika, to je krev Romů.
halgatonos	Co Rom, to muzikant.
čardašis	tklivá, smutná písnička
čapašis	čardáš
	typ čardáše (s tleskáním do různých částí těla)

Jan Horváth

foto: Sabir Agalarov

J. Bendig: Nabídnout kvalitní věci

„Chci svým fanouškům nabídnout kvalitní věci a taky trochu spojení s mým repertoárem, těší mě, že právě tahle kolekce jim to umožní,“ říká v rozhovoru pro Romano hangos Jan Bendig.

Zpěvák, který svým pěveckým projevem nemá konkurenci, koncertuje nejen po České republice, ale zavítal i do Anglie, Německa, Irska, Slovenska, Polska. Honza bojuje v hudbě za lepší pohled na Romy. Pro své fanoušky si připravil také vlastní kolekci oblečení. Spolupracoval s Rukahore.cz. Fanoušci se můžou těšit na mikiny, trička, batohy, čepice a další zboží. Momentálně je k dostání kolekce k písni AMEN, kterou si Honza zazpíval společně s Monikou Bagárovou. Brzo vydá kolekci pod názvem ROMA BOY.

Ahoj Honzo, jak už je to dlouho, co se hudbě věnuješ?

Prakticky od narození. Máme hudbu v rodině. Prakticky každý její člen se jí věnuje. Hudba je pro mě všechno.

Jak ses během těch let změnil?

Změnil jsem se asi hodně. Dospěl jsem. Z naivního kluka se stal kluk, ktorej už ví, co od života a okolí chce.

Čeho si na sobě vážíš?

Je těžké hodnotit sám sebe. Ale asi toho, že se pokouším na každém hledat hlavně jeho pozitivní stránku. A dokážu se pro lidi rozdat.

Pocítil si někdy zklamání v hudebním světě? Pokud ano, jak ses s tím popral?

Nejvíce jsem se zklamal v hudebním světě asi v začátcích, když jsem skončil v soutěži Superstar. Namotalo se na mě spousta lidí, kterým

foto: archiv Jana Bendiga

šlo jen o mé peníze a co nejrychleji na mně chtěli vydělat velký balík a neudělali pro mě oplátkou vůbec nic. Naštěstí teď mám kolem sebe výborný tým, který už funguje skvěle několik let a neměnil bych.

Jaký je tvůj nejsilnější zážitek?

Asi ten, když mě pochválil Karel Gott, nebo když jsem nedávno zpíval před 20 tisíci lidmi v Polsku a ještě v přímém televizním přenosu. To byl mazec...

Kde hledáš inspiraci pro svoji tvorbu?

Ona vždycky nějak přijde sama. Občas mám skladatelskou krizi, kdy nemůžu dostat ani jeden nápad na písničku a pak z ničeho nic bum. A z hlavy mi lítá několik melodií. Zrovna nedávno jsem tuhle chvíli měl a složil jsem tak svůj nový letní song, který se bude jmenovat „Tancuj“.

Je sezona letních festivalů, kam všude se chystáš ty?

Mě toho tohle léto čeká opravdu hodně. Každý týden mám mini-

málně dva koncerty, do toho dohlávám nové songy, starám se o boyband Roma Boyz a chystám dva nové videoklipy. Takže se určitě nudit nebudu.

Co tě na hudbě nikdy neunavuje?

Hudba je můj život a miluju na ní, že dokáže spojit lidi. To jsem viděl například nedávno v Lisabonu na Eurovizi, kde jsem byl. Tam nikdo neřešil, kdo je jaké národnosti. Pustila se tam hudba a každý tancoval, radoval se a o tom to právě je...

Jsi hudbou, žiješ hudbou, jak, Honzo, odpočíváš a trávíš volný čas?

Když mám volno, tak nejraději spím nebo se dívám na své oblíbené seriály. A taky rád cestuji.

Jaké máš plány do budoucna?

Dělat co nejlepší písničky, na které si lidi rádi zatancují, spojí si je se svým životním obdobím. A rád bych svou hudbou co nejlépe reprezentoval romskou komunitu.

Rozhovor vedla Veronika Kačová

J. Bendig: Te ponukňinel lačhe veci

„Kamav mire fanouškege te ponukňinel lačhe veci the tiž čeporo kontaktos mire gi'lenca, som rado, hoj ka'la kolekcija lenge oda kerla avri,“ phenel andro vakeriben perdal o Romano hangos o Jan Bendig.

Gi'avibengero dženo, savo sar gi'avel, ta les nane konkurencija. Koncertinel na ča andre Čechiko, a'le ehas the andre Anglija, Němciko, Irsko, Slovensko, Poľčiko. Le Honzaske džal andro bašaviben pal kada, kaj te avel feder dikhiben pro Roma. Perdal peskre fanouški tiž ker'das avri he vlastno kolekcija gra-ti. Kerlas but'i jekhetane le Rukahore.cz. O fanouški pes šaj radisa'lon pro mikini, trička, batohi, čapki, the aver veci. Akanak šaj cinen kolekci-ja ke gi'li AMEN, savi peske o Honza jekhetane gi'lad's la Monikaha Bagarovo. Sig dela avri mek e kolekci-ja pal o lav ROMA BOY.

Servus, Honzo, keci berš oda imar ehin, so keres avri o bašaviben?

Prakticko imar sar somas čhavoreske. O bašaviben amen ehin andre famil'ija. Sako dženo ke amende bašavel. O bašaviben ehin perdal mande savoro.

Sar tut kole beršenca ačhil'al aver?

Ačhil'om aver, asi but. Bari'om. Khatar dilino čhavo pes ačhil'as čhavo, savo džanel, so le dživipnastar the le dženendar kamel.

So tuke tutar i'kieres?

Ehin pharo pal peste vareso te phenel. A'le asi kada, hoj kamav pre savoro te rodel ko'fa lačhi sera. The šaj man perdal o aver džene rozmukhav.

Čujind'al varekana andro bašavibengero svetos bibacht? Te hi, sar la predžid'i'la?

Nekbuter man ehas bibacht andro bašavibengero svetos khatar začatki, sar agorisal'i'om andre Superstar. Thode pes pre mande pherdo džene, savenge džalas ča pal o love, the so neksigeder pre mande kame-nas te zarodel pherdo love, the perdal mande bi nakerde vobec nič. Som bachtalo, hoj paš mande ehin lačhe džene, save keren lačhi but'i imar varesave berša, the nameňi-navas bi.

Savo tut ehin nekHzoraleder d'ives?

Vaj kada, sar man ašarelas o Karel Gott, lebo sar načirla gi'avavas perdal biš ezera manuša andro Poľčiko, the mek andre televizija. Oda ehas mištes...

Kaj rodes inspiracija perdal tire gi'la?

Joj avel varesar korkori. Varekana mange andro šero nane nič, našči kerav aňi jekh gi'li, the pa'is ňisostar nič bum. The khatar šero mange lecinen pherdo melodiji. Načirla man ehas ka'la džeka the ker'dom avri miri nevi linajeskeri gi'li, savi pes vičinela „Khel“.

Ehin sezona linajeskere festivala, kaj všadzi tut sikhavaha?

Man andre kada linaj užarel but. Sako kurko man ehin minimalne duj koncerti, andro kada dokerav neve gi'la, starinav man pal o boyband Roma Boyz, the kidav man avri te kerel duj neve videoklipi. Ta tumen nazuňinena.

So tut pro bašaviben ňigda nezuňinel?

O bašaviben hin miro džživipen, the dikhav pre late rado, hoj džanel te thovel jekhetane le dženen. Kada dikhl'om načirla andro Lisabon pre Eurovizija, kaj somas. Kodoj ňiko narješinlas, savi kas ehin narodnoš'a. Mukhl'as pes odoj gi'la, the sako khelelas, ehas rado, the pal kada oda ehin...

Sal o bašaviben, džives leha, sar, Honzo, odpočivines, the so keres, sar tut ehin voľno?

Sar man ehin voľno, ta nekfeder sovav abo dikhav pre mire nekfeder serijala. The tiž rado phirav dromenca.

Save tut ehin plani andro tajsaskero?

Te kerel nekfeder gi'la, pre save peske o džene šaj khelen, so len thovena jekhetane peskre džživipnaha. The rado bi mire gi'lenca so nekfeder reprezentinavas amari romaňi komunita.

Phučelas e Veronika Kačová

Anketní otázka

Má v České republice smysl věnovat se hudbě, potažmo romskému tanci, na plný úvazek? Podporuje stát dostatečně české romské umělce?

Často slyšíme, že Romové jsou „muzikanti“. Kolik romských muzikantů dnes patří ke špičce české nebo světové hudební scény? Jaké žánry hrají? Kde jich je nejvíc a které státy romskou kulturu podporují nejvíc?

Eugen Lakatoš, Slovensko

Koľko Rómov? Podľa ma z každej krajiny, hlavne v našej časti Európy, z každej krajiny asi hŕstka to naozaj niekam dotiahla. Rómovia majú tendenciu byť pohodlný voči svojim kariéram, nestačí doma cvičiť, treba aj realizovať veľa vecí, ktoré Rómovia neradi či s neistotou robia, preto je málo rómskych interpretov na svetovom pódiu. A krajiny, ktoré najviac podporujú rómsku kultúru? Možno Francúzsko. Asi tam je to dost rozšírené, by som povedal, aj vďaka Djanga Reinhardta.

Barbora Botošová, Slovensko

Určite má zmysel venovať sa hudbe a folklóru romského národa a to v každom štáte. Naš národ nemá svoju krajinu, ale máme o to väčšie bohatstvo v kultúre. Práve jej prezentáciou, zdokonaľovaním a predvádzaním na rôznych platformách dokazujeme to, akou neoddeliteľnou súčasťou pre nás Rómov je, a akým obohatením je pre príslušný národ. Nakoľko nemám zmonitorovanú situáciu v Českej republike, čo sa týka podpory, nemôžem sa k tomu fundovane vyjadríť. Rómovia však boli a verím, že aj budú národ muzikálny, emocionálny a temperamentný. Je to veľké plus, a preto sú rómsky hudobníci častokrát tí najlepší hudobníci, ktorí reprezentujú národ, v ktorom žijú. Či už v jazze alebo aj v klasickej hudbe. Umenie odzrkadľuje emócie a práve vďaka tej bohatej emócii, ktorou Rómovia vynikajú, posúvajú svoje prevedenie a interpretáciu na vysokú úroveň. Emóciu nie len v zmysle citov, ale aj v zmysle zánietenia a oddanosti hudbe.

Milan Kurej, Praha

Můj názor je takový, že v České republice se určitě nemůžeme věnovat tanci ani hudbě na plný úvazek, protože se tím neuživíme a člověk, který se chce takzvaně integrovat a přizpůsobovat se majoritě, tak musí pracovat. A aby mohl žít běžný život v této republice, pak už nezbyvá moc času na umění nebo tanec a hudbu. Co se týče romských muzikantů, kteří patří mezi špičky, tak jich tu pár máme, ale bohužel je moc naše romská komunita nezná. Protože dnes Romové neuznávají kvalitní nebo tradiční romskou hudbu, pouze takzvané zábavové kapely, kterých je tu nespočetně hodně, ale všichni hrají to samé, takže se kopírují. Což je velmi smutné. Kde je naše hrdost v rom-

ské muzice, umění tance a naše tradice? Nikde, místo aby šlo umění směrem nahoru, tak šlo bohužel směrem dolů. Které státy podporují Romy v umění, to opravdu nevím, nemám žádné zkušenosti, jak to chodí v jiných zemích, ale určitě to nebude o nic lepší jak u nás v České republice. To už na Slovensku jsou na tom lépe, mají tam svá vzdělávací centra, divadla, taneční centra, ale tady v ČR nic takového není, protože Česká republika nic takového nepodporuje a nepomáhá Romům v tomto směru. Jen se hájí tím, že Romové nepracují, berou sociální příspěvky a příspěvky na bydlení. Ale kde jsou peníze z Evropské unie pro podporu národnostních menšin, na vzdělávání, integraci a kulturní a vzdělávací programy?

Toť asi vše, co k tomu mohu napsat, což mě moc mrzí, protože tu jsou kvalitní muzikanti i taneční soubory, ale bohužel je nikdo neuznává, protože o nich ani neví, že vůbec existují...

Roman Horvát, Praha

Můj názor je, že věnovat se muzice a tanci má veliký smysl, ať jsme kdekoliv na světě. To, jestli Česko podporuje romské umělce, netuším, vždy pokud jsem něco chtěl dokázat, tak jsem si na to vydělal sám a toho se také držím. Pokud něco Česko investuje do Romů, tak ty finance mají z Evropské unie.

Znám spousty muzikantů, kteří dokázali prolomit bariéry svým uměním. Patří mezi ně Tomáš Kačo, Terne Čhave, Věra Bílá, Janoškovi ze Slovenska a tak dále. Kde je podporují nejvíc? Asi všude, jen ne v ČR.

Ivanka Farahani Čonková, Austrálie

Romská kultura je po staletí vystavena obavě, že zanikne. Hudba a tanec byly a jsou tím, co drží náš národ takřkajíc nad vodou. Vždyť flamenco, které já osobně považuji za vrchol romské hudební tvořivosti, vzniklo v reakci na útlak, vzniklo z touhy po svobodě. Má obrovský význam věnovat se hudbě i tanci naplno a udržovat a rozvíjet romský folklór, právě proto, aby obava o jeho zánik nebyla naplněna. Stát by měl přijmout větší odpovědnost za to, že se na diskriminaci Romů kdy podílel a podílí, a o to více by měl podporovat romské umění. Nyní nedělá pro jeho podporu ani to, co musí, natož aby dělal ještě něco navíc. Pravidelná a dlouhodobá finanční i etická podpora by mohla být takovým drobným "pardón".

B. Bagárová: Inspirace přišla...

Dokončení ze str. 1

to smutná písnička, o dívce, která je sama, bez maminky a hledá svou cestu. Natálka ji dokázala úžasně procítit.

Miri Dajori měla obrovský úspěch, existuje už několik jejích verzí. Co dalšího jste napsala?

Řekla bych, že od Miri Dajori se moje emoce a jejich procítění, když píšu, prohloubily. Napsala jsem třeba vlastní čardáš, skladbu Miri pro zesnulou sestřenicí nebo duet se strýcem, Zdeňkem Lázokem o cestě k Bohu. Mám i různé romské texty na už existující skladby většinou v angličtině. Velký vztah mám k halgatonu Kalo veš, u něj jsem autorka hudby i textu. Vzbudila mě tehdy o půl páté ráno ta melodie a musela jsem ji jít zapsat. Když zpívám Kalo veš, jsem jakoby někde jinde a často mi to říkají i její posluchači. Přenáší je někam jinam, do vzpomínek, často u ní pláčou...

Pro mě byl hodně dojemný text písně, který jste složila pro Moniku Bagárovou u příležitosti na-

rozenin jejího otce „Paľikerav – děkuji“...

Ano, s Monikou se mi skvěle pracuje, jsme na stejné vlně. Znáám její příběh, i příběh jejích rodičů, Monika tu píseň úžasně podala, takže je to samozřejmě dojalo... Bylo to krásné.

S Monikou a Janem Bendigem jste spolupracovala i na jejich zatím posledním společném duetu „Amen“, který na Youtube už vidělo skoro milion lidí. Jak vznikla tahle píseň o zakázané lásce?

Honza s Monikou přišli za mnou a mojí sestrou Danou s tím, že by chtěli napsat písničku, téma už měli vymyšlené, byla to právě zakázaná láska, vztah, kterému rodiče nepřejí a kde se dva milují, ale nemůžou být spolu. Pracovali jsme na ní společně a byla hotová za jedno odpoledne.

Hodně vašich textů má smutné nebo těžké náměty. Kde pro ně berete inspiraci, jak vznikají?

Jsou to životní příběhy, životní zkušenosti. Musí to být opravdové a ži-

vot je někdy takový. U mě to navíc souvisí i s dobou, kdy jsem začala skládat. Moje dcera Vaneska po nástupu do první třídy zažívala drsnou šikanu, potýkali jsme se s tím až do její páté třídy a bylo to těžké pro celou rodinu. Teď se vzdělává v domácím režimu a dostává se z toho, ale v tomhle období mi psaní a skládání pomáhalo všechno zvládat.

To muselo být hodně těžké... Píšete texty v romštině, lákají vás i další jazyky?

Romština je pro mě nejpřirozenější, je to mateřský jazyk. Texty vždy konzultuji se svou tetou, Margitou Lázokovou, která má skvělou romštinu a ví všechno o našem jazyce. Čeština je pro mě hrozně tvrdá, i když jeden text v češtině mám, není to ono, slovenština už je lepší. Hodně mě láká angličtina, vím, že to by mě posunulo dopředu. Teď ale pracuju hlavně na romských písničkách. Jsem otevřená pro další spolupráce do budoucna, těším se na ně.

Alica Sigmund Heráková

komentář

Dvě různé písně o tom stejném...

SABIR AGALAROV

Znáte ten pocit, když se objevíte na nějakém místě, kde vše plyne samo sebou, nic není nucené a falešné a každý je na svém místě? Je to ten doopravdivý pocit úlevy od každodenních bojů a nedorozumění, pocit souměřitosti a spokojenosti. Všichni jsou svědky něčeho tak dobrého, že to není ani potřeba nijak komentovat a rozpitvávat. Letos jsem měl možnost být na dvou takových událostech, na závěrečném galakonzertu Khamoro v pražském klubu SaSaZu a na Ghettofestu v Brně. Přestože každá akce je ze své podstaty jiná, na obou jsme mohli vidět nefalšovanou radost v očích návštěvníků. Rozdíl je ale jasný. Zatímco na galavečeru Khamoro jsme byli svědky nekompromisně skvělých představení celé palety špičkových představitelů snad všech cikánských žánrů světa, Ghettofest byl neobyčejný tím, že byl úplně obyčejný pro úplně obyčejné lidi z lokality.

Současnost se vyznačuje tím, že je čím dál tím těžší odtrhnout lidi od obrazovek smartphonů a získat jejich pozornost. Nová média nabízí lidem opravdu velké množství dechberoucích zážitků a jak je známo, čím více dechberoucích zážitků máme, tím méně dechu nám postupně berou. Na vše dobré je totiž snadné si zvyknout.

To, co se odehrálo na závěrečném koncertu 20. ročníku festivalu Khamoro, lze nazvat explozí lidské kreativity, přehlídkou nejvyšší profesionality a vnitřní lidské síly. Bylo to silnější než Youtube, Itunes a Spotify zároveň. Dechberoucí, velmi agresivní flamenco tanečnice z Alba Here-dia Flamenco Company nenechalo nikoho v sále chladným. Nesmazatelnou stopu ve mně osobně zanechala skupina Mahala Rai Banda. Tato cikánská kapela navazující na legendární Taraf de Haïdouks je jednou z těch zázračných rumunských kapel schopných roztančit i zaryté netanečnický a hudební skeptiky. Z úplně jiného soudku je skupina Podkova šťastja z ruského divadla Romen, která rovněž na nejvyšší úrovni ukázala, jakým způsobem formuje romskou duši nelehký život v Rusku.

Khamoro a Ghettofest nelze žánrově srovnávat. Jsou to dvě různé akce, v různých městech, avšak jedno je spojovalo – radost ze života samotného. Brněnský park Eugena Horvátha byl plný Romů. Fotbalové hřiště bylo plné jásajících dětí s fotbalovými míči. Ženy byly krásné, muži důstojní a nikdo se neopil tak, aby ztratil vlastní tvář. Všichni se bavili a poslouchali hudbu na své oblíbené ulici, pod platany a uvnitř Muzea romské kultury. Každý si našel svůj oblíbený žánr. Zatímco klasické romské kapely rytmizovali konzervativnější část publika, mladí si maximálně užili největší srdcaře současné brněnské rapové scény – Michajlova, Danhiela a DJ Opia. Pod platany se předvedli borci jako je Erio (René Lázok) a další, kteří si říkají Čhave z Bronxu a jejich soukromý moderátor s vizáží nápadně připomínající někoho mezi králem popu Michaellem Jacksonem a Gregory „Mr. Cool“ Isaakem.

foto: Sabir Agalarov

Hudba není všechno

Jistě se shodneme, že my Romové máme odjakživa k hudbě a tanci velmi blízko. Romská hudba tvoří významnou část celé naší kultury, která baví celý svět. Což je vzhledem ke společenskému postavení a nepopularitě Romů ve společnosti vskutku zajímavý dlouhodobý jev. Jak je to ale u romských muzikantů, zpěváků či kapel? Do jaké míry se jim daří uspět? Jaké faktory jejich úspěch ovlivňují nebo naopak limitují? Tyto otázky si klade ne jeden z nás opakovaně a já se na ně pokusím odpovědět: V naší komunitě se často přeceňuje hudební a pohybové nadání našich dětí. Podpora mimoškolních aktivit a jiných kroužků by samozřejmě ze strany rodičů přicházet měla. Na tom se shodneme. Ovšem určitě by tyto aktivity neměly mít pro rodiče dětí větší význam než vzdělání samotné. V neposlední řadě si také uvědomme, že jakýsi talent jsme schopni nalézt v každém dítěti. Avšak jen dlouholetá píle a samotný přirozený rozvoj takového nadání dokáže v budoucnu přinést i konkrétní úspěch. S tímto přístupem se ale bohužel moc často nesetkávám, a vnímám to jako velkou chybu!

I když romskou hudbu miluji, cítím z ní svůj život, historii i emoce, tak se domnívám, že je třeba ji zlepšovat a posouvat na profesionální úroveň. Bohužel, řada romských muzikantů dnes vystupuje většinou jen na sezonních romských či pro-romských festivalech (v tom lepším případě), nebo také v místních kavárnách či vinárnách. Někdo vystupuje častěji, jiný zase méně apod. Nesmíme opomenout smutné události, jako jsou pohřby, kde přítomnost hudby při posledním rozloučení se zesnulým patří mezi projev úcty, což je neodmyslitelný prvek naší kultury.

To vše je samozřejmě v pořádku a namístě, jen si říkám, zda-li jsou tato angažmá tím opravdovým úspěchem pro romského muzikanta? Všimněme si, že všechna tato vystoupení jsou z větší části mířena dovnitř romské komunity samotné. Přál bych si, aby se více romských muzikantů uplatnilo ve skutečném showbiznisu a naše hudba byla v hlavním proudu! Máme se kým inspirovat. Některé výjimky jsou dnes v hudební branži miláčky národa v Česku i na Slovensku. Jiní zase profesionálně hrají ve filharmonii a cestují po celém světě.

Jsem proto přesvědčen, že romská hudba má co nabídnout a být atraktivní. V dnešní uspěchané době, plné konkurence ze všech stran, na sobě ale každý musí patřičně pracovat. Cesta za úspěchem je dlouhá. Mám proto radost z některých mladých romských profesionálních muzikantů, kteří pochopili, že onen talent v dětství či rodová tradice nestačí, a naopak cestou odborného vzdělání absolvovali nejprestižnější hudební konzervatoře doma i ve světě, nebo na nich dodnes působí.

Hudba je také věda a její teorie by měla být pro každého, kdo se chce skutečně živit hudbou, stejně důležitá jako studium medicíny pro toho, kdo chce být lékařem. A to by měly být vážné výzvy pro novou generaci romských umělců. Profesionálním muzikantem či umělcem opravdu není každý, kdo nějak ovládá hudební nástroj či se domnívá, že umí zpívat.

Máme v oblasti hudby velké vzory, jež opravdu vyprodávaly koncertní haly. Jejich obrovský talent, autenticita samotné romské hudby (pozn. autora velmi důležitý faktor) a letitá tvrdá práce jim přinesly skutečnou slávu.

A stejně tak nemusí naše mladá generace směřovat jen k hudbě. Opravdové začlenění naší komunity si žádá i posun dopředu od nás samotných. Bourání ať už pozitivních či negativních předsudků vůči Romům musí vycházet od nás samotných! Proto si v naší komunitě přeji více lékařů, právníků, vědců, architektů či filmových režisérů, kteří mohou přinést do filmové tvorby něco specifického k našemu lepšímu vzájemnému soužití. To vše jsou velké výzvy a optimisticky věřím, že jim budeme zdárně čelit.

Tomáš Ščuka

foto: Sabir Agalarov

Sedmý Ghettofest a my v něm

Pouliční multižánrový festival nabídl účastníkům pestrobarevný program naplněný hudbou, tancem, jídlem a výstavami, ale také výrobu festivalových plátek, bleší trh, diskuze, workshopy, dílny pro děti a nejen to. Tuhle jedinečnou bohatou multikulturní barevnost jsme mohli společně zažít v sobotu 9. června v odpoledních a večerních hodinách, od 14 do 22 hodin, v parku pod platany, v káznici na Cejlu, v parku Hvězdička a také v Muzeu romské kultury. Doprovodný program nabídl i blešák, kde si lidé mohli levně nakoupit. Organizace IN IUSTITIA nabízela tvořivou dílnu Taškou proti nenávisti. Nechyběl ani pohyb v podobě hodiny jógy. A tradiční romská kuchyně pod vedením Milana Danihela, indická pouliční kuchyně Cochín Café, veganské dobroty z kavárny Tři ocásci, nebo výběrová káva a sladkosti z Kafe a koblíha a SWEETdinoSOUR.

Ti z vás, kteří jste festival navštívili, jste se příjemně pobavili a celý den si kulturně užili. Já osobně jsem se zúčastnila i letošního ročníku festivalu. Mohu se s vámi podělit o krásný multikulturní den i zážitek v něm. Měla jsem od 15 hodin v Muzeu romské kultury workshop romských tanců, kterého se zúčastnilo patnáct žen. Společně jsme se spojily a mohly vnímat hloubku romského tance, pohybu, dýchání, energie a temperamentu. Věřím, že většina žen si odnesla, nejen z worksho-

pu, skvělý zážitek, mnoho poznatků o historii, ale i prožitek z celého dne. Na zahradě muzea se také prodávalo zboží MiVera.

Hvězdička – park Eugena Horvátha, se stal centrem festivalového dění. Zde například vystoupili Martin Binder, romská kapela Lopezovci z Brna, písničkářka Nikol Fischerová & Helén, RockHousle, Erio, KODDN, Michajlov, Funky Chicken a na závěr taneční vystoupení The Dance of Elements (Tanec živlů).

V Muzeu romské kultury byla ke zhlédnutí aktuální výstava Andreje Pešty: Mire sveti/Světy Andreje Pešty s komentářem kurátora fondu fotodokumentace MRK Adama

Holubovského. Pro ty nejmenší byla na dvorku muzea připravena výtvarná dílna. Večer zde patřil cimbalové muzice Pálinka.

„Je fajn, že skrze festival jako je Ghettofest se lidi mohou spojit a být součástí toho všeho. Společně se bavit, komunikovat, sledovat, smát se, jíst a pít, je přece to nejpřirozenější, co všichni děláme. Děkuji všem a těším se s vámi na další ročník pouličního festivalu.“

Festival organizuje spolek Tripitaka ve spolupráci s dalšími organizacemi. Vstupné je zdarma.

Veronika Kačová
foto: Sabir Agalarov

Světový romský festival Khamoro má svoji tradici

Dokončení ze str. 1

uspořádali manželé Silajdzić první ročník festivalu Khamoro! Dnes jednoho z nejprestižnějších romských festivalů na světě.

Každý, kdo tento festival během 20 let navštívil, měl možnost pocítit na vlastní kůži ojedinělou společenskou atmosféru, kde nikdo kolem vás neřeší barvu pleti, věk, pohlaví či sexuální orientaci. Ba naopak, tato každoročně se opakující kulturní atrakce romské kultury ukazuje, že se můžeme spojit a mít dobré mezilidské vztahy napříč společností.

Ocenit také můžeme otevřenost ze strany organizátorů k jakékoliv spolupráci. Pracovně či na bázi dobrovolnictví Khamoro zapojuje pravidelně širokou romskou i neromskou mládež, což přináší také obrovský význam. Ať už k posílení romské hrdosti jako takové, tak i lepšímu vzájemnému porozumění pro mladé generace.

Slovo21 společně s SP Saga na organizaci festivalu pracují celý rok. Jsou inovativní a týden romské kultury v Praze obohacují o další aktivity, což zvyšuje zájem návštěvníků i samotnou prestiž festivalu. Lákavá je také skutečnost, že se průběh festivalu neomezuje pouze na tradiční romskou hudbu, ale dává prostor i interpretům současné romské hudby či světově proslu-

lému gypsy jazzu.

Tvrdá práce, úsilí, profesionální přístup a zejména touha měnit společenskou situaci. Ano, vážení, světový romský festival v Praze si pro svou dvacetiletou tradici a rostoucí prestiž získal přirozený respekt! A to se většině realizovaných projektů v této oblasti nedaří!

Khamoro, neboli česky sluníčko, nastavuje zrcadlo nám všem. A i přes to, že jde o týdenní akci pořádanou jednou za rok – tak se mu daří bourat předsudky a stereotypy vůči Romům ve slušném množství! Samotná romská či neromská návštěvnost na jednotlivých akcích nám to potvrzuje.

V roce 2000 tehdejší prezident České republiky Václav Havel, zasloužil a nezapomenutelná osobnost dějin naší demokracie, který festival několikrát zaštiťoval, ve svém projevu uvedl: „Již v loňském roce byl festival Khamoro událostí. Letošnímu ročníku romského festivalu Khamoro 2000 přeji, aby předznamenal dlouhou tradici „sluníčkových“ festivalů spojujících nás a Romy příjemnými zážitky, kterých je v našem soužití velmi zapotřebí.“

Organizátorům festivalu přeji úspěch a nejméně dalších 20 let Khamora.

Tomáš Ščuka

foto: Sabir Agalarov

Jak jsme navštívili Khamoro a Památník Terezín

Festival Khamoro

Začíná krásný letní den. V pátek 1. června 2018 čeká v osm hodin před budovou vlakového nádraží v Brně osm studentů. S nimi Anežka, vedoucí vzdělávacího programu Gendalos, která nás prozíravě přišla vyprovodit. Scházíme se všichni, studenti a pedagogické pracovnice Šárka, Lucia a Kateřina. Se svačinou od kolegyně Hanky nadšeně vyrazíme na cesty.

Ve vlaku si část studentů přisedne k sympatickému mladíkovi, ze kterého se vyklube středoškolský učitel ze San Francisca. Mathew s námi s chutí hraje karetní hru Double. Procvičujeme slovíčka „blesk“, „rty“, „strom“, „kostka ledu“ a další. Studenti překvapují, v zápalu hry používají další slovíčka, „nůžky“, „drak“, „sluníčko“. Khamoro – tam jedeme! Mathew kreslí mapu USA a odpovídá studentům na dotazy: „Kde se ti v Americe nejvíce líbí?“ „Jak dlouho trvá cesta letadlem ze San Francisca do Evropy?“ „Hrál jsi v Las Vegas v kasinu?“ „Hrál.“

Po příjezdu do Prahy se studenti projevují empaticky. „Věnuje se těm lidem někdo?“ ptají se při pohledu na bezdomovce na trávě před vlakovým nádražím v Praze. „Dáme jim sušenky.“ Někteří studenti míří z našeho výletu na další víkendové cesty a jejich zavazadla jsou dost těžká. Odkládáme batohy, tašky a deštníky v úschovně na nádraží a bezstarostně míříme na Václavské náměstí. Sotva tam dorazíme, prozradí tmavomodré nebe plné mraků, že odložit deštníky byla chyba. Ale naši pozornost upoutává průvod účinkujících, kteří jsou v dolní části Václavského náměstí připraveni vyrazit k průvodu. Dlouhovlasá tanečnice v dlouhých šatech se točí dokola, kousek dál hrají trumpetý, někdo tleská, tamhle někdo zpívá. Přesně ve dvanáct průvod vyrazí k Staroměstskému náměstí. Jdeme s ním. Nedaří se nám zůstat pohromadě, ale čas od času se setkáme pohledem – jsi tady? Nejde nikdo sám? Průvod jde Prahou a skanduje: „Khamoro! Khamoro!“ Vskutku, slunce by bylo třeba, protože se zatahuje víc a víc. Voláme po změně. Voláme po něčem životně důležitém. A zároveň to může znít dětinsky. Většina přihlížejících významu slova „khamoro“ nerozumí, ať Češi nebo cizinci. Vnímají pouze jednotlost a sílu našich hlasů. Usmívají se. Fotí. Také lidé z průvodu se usmívají. Hrají na housle, zpívají. Naši studenti se usmívají.

Za čtvrt hodinku průvod dorazí na Staroměstské náměstí. Pár minut ještě stojíme na místě, je hezky, fotíme se, za zády ale narůstá černý mrak. Pak náhle přijde průtrž mračen a spustí se prudký déšť. Do davu na náměstí jako když střílí. Všichni se rozprchnou, každý jinam, náměstí je v mžiku prázdné. Nevíme, kde kdo je. S tak prudkým lijákem nikdo nepočítal. Někteří studenti se choulí pod deštníky restauračních zahrádek na okraji náměstí spolu s námi. Tady neprší, alespoň ne tolik. Účinkující a návštěvníci festivalu se snaží najít suché místo. Po chvíli to přijde: „You must go away!“ Číšnice z luxusní restaurace mává rukama, jako by měla sílu nás jimi odváť. „To nemyslíte vážně. Do toho deště?“ Venku lije jako z konve. „Je mi líto, ale tady nemůžete být. Odejděte, prosím.“ Mezi poloprázdnými stoly,

u kterých sedí pár cizinců, je spousta místa. Svojně vyhánění ignorujeme. Vydrží nám to ještě asi deset minut, prší stejně. Přestat má prý až v jednu hodinu. Přichází další servírka. Převládne naše znechucení a přeběhneme pod jinou stříšku, kde se také mačkají promočení festivaloví účastníci. Někteří to vzdali a stojí na dešti. Jsou tu děti, starší lidé. „Musíte odsud odejít!“ Neochota se být jen na chvíli uskrovnit nevychází ani tak od těch, kteří mají peníze, ale moc.

Jedna naše studentka má nápad – je tady informační centrum! Přebíháme tam. Také zde se před deštěm schovává spousta lidí. Najde se místo i pro nás. Kolem jedné padají poslední kapky. Uprostřed mokrého Staroměstského náměstí se potkáváme s naší studentkou, která je na festivalu Khamoro už od středy. Přidává se k nám, jak bylo domluveno. Z protějšího konce náměstí se pomalu blíží naši kluci. Jsou trochu mokří, ale tváří se spokojeně. Sebevědomě si vykračují, našli úkryt před deštěm. Teď jsme zase všichni pohromadě.

Anežčina zpráva na telefon: „Není důležité, zda je zážitek dobrý, ale musí být silný.“

V Praze

Potřebujeme kafe a osušit se. „S káfen můžeme cokoli, třeba jít do vlády,“ říká jeden ze studentů a všichni s ním souhlasíme. V Kavárně Lucerna je teplo a útulno. Nepospícháme. Nad hrníčky s kávou a čokoládou se rodí další plán – po zhlédnutí výstavy fotek romských žen v Paláci Lucerna si vyzvedneme zavazadla a půjdeme se najíst a ubytovat.

„Nechci na vás vidět ksichty jak kyselý citrony. Jsme v Praze, nejsme v Olomouci,“ hecují kluci. Právě mijíme Jeruzalémskou synagogu a – chceme se do ní podívat? Chceme. „Tancujte, zpívejte, jsme v Praze!“

Při prohlídce synagogy zvážníme. Taková krása, takový smutek. Studenti sedí v lavicích, chlapečci mají na temeni papírové jarmulky. V prvním patře si prohlížíme expozici o památkách židovské kultury v republice.

Chtěli jsme studentům ukázat zajímavé prostředí s výbornou kuchyní, a taky se najíst bez čekání. Nevyšlo to. Ne že by v Dhaba Beas neměli dobré jídlo. Ale studentům prostě nechutná. Když vidíme, jak sedí s nešťastnými obličejí nad talíři plnými tofu a zeleniny, nevíme, zda se smát či plakat. Nakonec něco snědí. A to nám ještě laskavá provozní nabízí každému nápoj lassi zdarma. Ale kdepak jogurtový nápoj!

Jídlo, které studenti nedojedli, napadne jednoho ze studentů nechat zabalit s sebou. Pro někoho, kdo je na ulici bude potřebovat.

Míříme na Vinohrady ke Křesťanskému domovu mládeže svatě Ludmily, kde jsme ubytování. Z hlavního nádraží jsou to jen dvě zastávky metrem. Na konci široké ulice se tyčí bílá historická budova – to je ono! Rozdělíme se na pokoje po dvou a po třech. V pátém patře navštívíme terasu s výhledem na Kostel svatě Ludmily a na Prahu.

Osm hodin večer a my čekáme na zahájení koncertu tradiční romské hudby v kulturním centru La Fabrika v pražských Holešovicích. Zatím tu není plno. Mládež se po tuhle

příležitost slavnostně oblékla a všem to sluší. Vzduch je prosycen toaletními vůněmi. Koncert zahajuje portugalská kapela Ciganos d'Ouro hrou na kytary. To by naši přítomní kytaristé mohli ocenit! Energická moderátorka po přestávce ohlásí ruský soubor Podkova Schastya. Taneční, zpěv, romantika. Studentům se tohle vystoupení líbí nakonec nejvíce. Už je po desáté a návštěvníků koncertu stále přibývá. Když spustí rumunský band Mahala Rai Banda na žestě, není v sále místo, kde někdo neskáče, netančí a netleská.

Kráčíme společně noční ulicí k domovu mládeže. Na Vinohradské třídě postávají hloučky mladých. Tramvaje pod okny budou jezdit a cinkat celou noc.

Terezín

Ráno před osmou je na patře ticho. Asi ještě spí... zaklepu na dveře a vidím: perfektně upravené studentky sedí na růžových peřinách, po boku složené ložní prádlo. Kluci se trousí z koupelny, před velkými zrcadly, kterých je v budově na každém patře plno, provádějí poslední úpravy. „Jděte na snídani napřed, hned tam budeme.“ Stačí sjet výtahem ze čtvrtého patra do přízemí.

Jídelna domova se nachází ve zdobeném historickém sále s obrovskými okny na ulici. Studenti jsou zaražení. „M. začal hrát na klavír, ale paní u okýnka mu řekla, ať na něj nehraje. Je prý jenom pro nadané děti.“ „A on?“ „Řekl, že je nadaný, ale přestal hrát.“ To je nedorozumění! „Víte, tohle jsou nadané děti. Hudebníci! Budou hrát na klavír, ano?“

Melancholická hudba naplňuje prostor. Popijíme čaj a nasloucháme.

Studenti si dobře všimají, že výlet něco stojí. Vysvětlujeme, že organizace IQ Roma servis získává na svou činnost podporu od Ministerstva práce a sociálních věcí, Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy, Úřadu vlády České republiky, Jihomoravského kraje, města Brna a dalších.

„To musí být drahý. Když jdeme na oběd, to je určitě dvojka, ne? Já nechci mít tak velkou rodinu!“

Studenti si všimají také jiných věcí. „Když jsme včera měli rozchod, legitimovali nás policisté.“ „Proč?“ „Nevím, jen tak. Neřekli proč.“ „Ale to nesmí, jen tak.“ „Já vím, ale hádej se s nima.“

„Když nás kontroloval v metru revizor, tak stačilo, abyste řekla, že

jsme skupina, a nemuseli jsme ukazovat každý svůj lístek. Kdybyste to neřekla, tak by ho chtěl vidět.“

„Pokaždý, když přijdu do obchodu, tak se na mě dívají, jako bych tam přišel něco ukrást.“

„Šel jsem si něco koupit do trafiky a prodavačka: one hundred and eighty. Řekl jsem: cože! A ona hned česky: osmdesát. Myslela si, že jsem cizinec.“

Ranní koncert v jídelně nás trochu zdržel, a tak na autobusové nádraží do Holešovic dorazíme načas – osm minut před odjezdem autobusu. Máme jízdenky s místenkou, ale autobus už je plný. Na listcích je napsáno, že rezervace ještě platí, ale zjevně to tak není. Stojíme v uličce a někteří sedí na schodech. Alespoň máme dobrý výhled na bujně se zelenající krajinu Litoměřicka. V dálce se zvedají jednotlivé kopce ostrých tvarů. Krajina připomíná Tolkienovo bájně Středozemí. Po hodině jízdy vystupujeme na náměstí městečka Terezín a spolu s dalšími turisty se vydáváme pěšky k aleji vzrostlých stromů. Vede k Památníku Terezín.

Někteří studenti váhají: „Já nevím, jestli tam chci.“ Návštěva Památníku Terezín byla domluvena na přání studentů, kteří nakonec nemohli jet. „Domluvíme se s průvodcem, poprosíme ho, aby nám nejdřív vysvětlil, kde je co k vidění a rozhodneme se.“ „Já už jsem tady,“ hlaholí průvodce. Horko na nádvoří památníku narůstá, slunce pálí. Průvodce nechápe, nač se ptáme. Jeho zovíralnost hraničí s arogancí. Po dvou dnech putování očekáváme na pietním místě trochu vstřícnosti. „Já tam nejdu!“ rezignují někteří. „My vás jako průvodce nechceme.“ Požádáme zaměstnankyni Památníku o jiného průvodce a ten vzápětí přichází, profesionální, srozumitelný a trpělivý. Provede celou naši skupinku Malou pevností. Bez vtípků, připravený odpovídat na otázky.

Prohlížíme ubikace, jejichž kapacita byla v letech druhé světové války mnohonásobně překročena. Samotky. Celu, ve které na pár metrech čtverečních stála celé dny a noci téměř stovka lidí. Nefunkční umývárna. Vězeňský dvůr. Popřívěš.

Prohlídku zakončíme průchodem 500 metrů dlouhého tunelu v opevnění. Jdeme jeden za druhým, obklopeni přišepím a ze všech stran chladným kamenem. Jak se blížíme

k východu z tunelu, cítíme na kůži blížící se závan teplého vzduchu. To jsme rádi, když jsme venku!

Šouráme se z Malé pevnosti zpátky do centra města. Ještě pořád úplně nerozumíme. „A ghetto bylo ve městě? Celé město bylo ghetto? Jak tu mohou lidé žít. ...“ „Zřídí tady ústav pro duševně nemocné? Ty hradby všude kolem jim neudělají dobře.“ Ano, celé město bylo ghettem, zjišťujeme v Muzeu ghetto na náměstí.

Parkoviště

Před hradbami Malé pevnosti rostou lípy a zelená se trávník Národního hřbitova Terezín. Místo ostříkují zavlažovače, krůpěje vody se točí ve vzduchu a snáší se k zemi. Místo je tiché, jako my. Míjíme parkoviště, u kterého se nachází několik asijských stánků. Autamaty na Coca Colu, bílé a červené plastové stolky. Už žádná historie, ale oběd, tady a teď. Studenti si objednávají smažené sýry, masové nugety a nudle. „Konečně dobré jídlo!“ „Pamatujete, jak jsme se tvářili včera v té vegetariánské restauraci?“ smějí se. „To jídlo, to byl tlak.“

Sedíme u jídla, limonády a kávy dlouho, stolky jsme srazili k sobě. Parkoviště je liduprázdné. Jeden z chlapců má na sobě supermanské tričko. Studenti pouští z mobilu hudbu ze včerejšího koncertu. V té chvíli je něco... napadá mne pojem Geborgenheit. Je to německé slovo a znamená zvláštní pocit naplnění, pocit hluboké sounáležitosti a spocinutí. Ve městě Terezín, pokud vůbec, bylo vysloveno snad kdysi dávno. Nyní je tady s námi. Společně probíráme, co jsme během posledních dvou dní prožili. Ne všechny zážitky lze vměstnat do metodik. „Realita funguje úplně jinak,“ shrne Šárka. Vnímáme, že je to pravda.

Vzdělávací a stipendijní program Gendalos podporuje studenty středních a vysokých škol při studiu. Pomáhá také žákům 8. a 9. tříd ZŠ při nástupu na střední školu. Program Gendalos realizuje nezisková organizace IQ Roma servis v Brně. Studenti v programu Gendalos mají možnost doučování, individuální podpory a neformálního vzdělávání při skupinových setkáních. Studenti se každoročně podílejí na organizaci předvánočního benefičního koncertu a v průběhu roku na mnoha kulturních a vzdělávacích akcích.

Kateřina Szczepaniková
foto: Esmeralda Kudriková

Romaňi lavutariko historija

Le romane lavutaren, the le romane bašaviben has mek načirla andre Československo bari cena, sar maškar o gore ta he maškar o Roma. Akor has but lače romane rutinovane lavutara the vaš oda, hoj akor na has ňisavi softwarovo technika, abo varesava aver kompjuterove digitalne sersami. O lavutara džanenas virtuozne te bašavel pre peskre sersami a lengro lačo nav the o ašariben vazdelas upre the o fajtos, andre savo dživenas. Romane lavutarike fajti has pal calo Československo but a sako džanelas, hoj odoj hin e kvallita the o lačo bašaviben.

O romano bašaviben the o lačo nav vazdenas upre tiž o regioni, save denas te džanel pal kaste džal, koda oda hin the savo žanros bašavel. Te laha napríklad e Očovo, ta oda has vrcharsko bašaviben, savo profesionálnes reprezentinenas o Roma. Jekh lendar has the o baro primašis, o Rinaldo Olah. Phenenas leske o Kalo Paganinis. O Rinaldos vazdelas upre peskre bašavibnaha o slovensko vrcharsko folkloris, na ča adaj andre Československo, aľe the andre aver štati pre luma. Bašavenas leha bare virtuozna romane lavutara, so lengre nava has bare hirešna. Has oda o Hriskovci, o Farkašovci the aver bare lavutara. Lengro bašaviben has thodo the andre osnova andro základne školi. O Československo rozhlasis Požomate reprezentinenas tiž o romane lavutara, o Farkašovci. Kada romano orchestros bašavelas savoro folkloris a giľavenas lenca hirešna folklorike zpevaka. Giľavelas lenca tiž bari hirešno zpevačka e Janka Guzova, prindžarlas la calo luma. Šaj bi mek but vakeravas pal o romane lavutara andal o sredno Slovensko, so reprezentinenas e slovensko kultura the o folkloris. Has oda Roma, so bašavenas andro štatna orchestri the andro folklorna subora. Imar hin so te phenel, te o Roma bašavenas the andro štatno orchestros SĽUK. Oda imar has le romengri bari paťiv a andre kada orchestros bašavenas but Roma. Mušinav tiž te phenel, hoj andro Sľukos

prezentinenas pre bari profesionálno urovňa the amaro romano bašaviben. Pitnones avka oda has the pre vychodno Slovensko, odoj o Roma bašavenas andro gadžikano suboris Čarnica, andro Železiar, aľe the andre aver štatna subora. Bašavenas na ča regionalno folkloris andal o Šariš, andal e Spiša, aľe the amaro romano folkloris. Pal kala romane lavutara džalas baro hiros, has oda o Balogovci, abo o Adamovci, the aver lavutara. O Roma pes le bašavibnaha akor džid'arenas the profesionálnes, bašavenas andro kavehauzi, andro vinarňi, bari. Džanenas te bašavel chocasvo bašaviben, u vaš oda len vičinenas te bašavel the andre cudzina. Has oda idejos, kana o Roma has majstri pre peskre sersami, e spoločnosť len ľikerelas sar umelcen. Akor le Rommen kamenas všadzi a o Roma patrinenas ki o slovenska regioni.

Kaľa prestiž peske doľikerde varesave slovenska the čechika Roma mek dži adadžives. Hin oda lavutarike fajti o Janoškovci, Botošovci, Adamovci, Fečovci, Gondolanovci, Bagarovci the aver hirešna lavutarike fajti. Aľe adadžives imar pes e romaňi lavutariko kultura meňinel angl'oda, hoj ande avri o kompjutri the digitalna programi, savenca pes del te kerel o bašaviben a manuš aňi namušinel te džanel te bašavel, ča mušinel te džanel te kerel buťi le kompjutroha. Adadžives imar o neve terne lavutara narespektinen amari romaňi kutura, dikhen ča pre peste the pre peskri existencija. Peskre bašavibnaha mosaren the peken tele o lačo romano hiros a peskre amaterske bašavibnaha pherďaren andre o internetos. Mušinav tiž te phenel, hoj peskre primitivne bašavibnaha meľaren maškar o gore savore Romen. O laicka romane lavutara pal e vychodno Slovensko ande avri nevo romano štilos, phenel pes oleske rom-pop. Hin andre thodo o čoripen, e primitivita, the he lengro dživipen. Achaľuvav oleske, hoj o bašaviben kerel loš the paťiv maškar o Roma, aľe varekana oda has avka, hoj o romano bašaviben vazdelas upre amari romaňi kultura, vazdelas upre

le cikne čhavoren, so kamenas te bašavel. Vazdelas upre the avre lavutaren a kerelas le Romenge maškar o gore the andre luma lačo than the nav. Nadel pes oda te phenel pal adadživeseskre neve lavutara.

Aľe šaj phenav, hoj lače the bare lavutara hin the akana. Hin oda umelci, so vazden upre amari romaňi kultura na ča peskre bašavibnaha, aľe the peskre džživipnaha. Peskre čhavoren ľidžan ki o sikhado bašaviben, bajinen pal lende the keren savoro perdal oda, hoj o čhavore o bašaviben te študinen, hoj te sikhľon na ča andre škola, aľe the khere. O čhavore sikhľon the avka, hoj o lavutara len len peha pre proba abo the andro bašaviben. Odoj šunen, sar oda kamel te avel. U sar imar džanen te bašavel pre flétna, abo pre lavuta, ta o čhavore sikhaven peskro bašaviben pro bijav, pre boňa, abo pre aver thana andre famel'ija. O čhavore aleha baron upre, sikhaven oda, so imar džanen, naladžan pes aňi nadaran te bašavel a hine peske ista oleha, so keren. Ajse čhavore hine rešpektimen na ča andre famel'ija, aľe the andre spoločnosť. Šaj phenav, hoj maškar amende paš o Roma hin but ajse čhavore. Phenel pes, hoj andre Bagarovsko fajta uľiľas nevo Mozart, o Radek Bagar. Leskro dad, tiž o Radek Bagar, bašavel pro klaviris džezos, aľe peskre čhavores le Radkus ľidžal ki o klasicko bašaviben. Imar cikne čhavorestar les diňas andre hudebno škola kije bari rusiko profesorka. Sar has le Radkuske ocho berš, ta imar bašavelas la filharmonijaha. Adadžives o Radkus imar študinel andre Vidňa a khelel avri bare lumakere klavirna suťaži. Ajse čhavore hin maškar o Roma but, phiren te koncertinel pal e luma a keren le Romenge the amara kulturake baro nav na ča adaj, aľe the andre luma.

So mek te phenav? Duminav mange, hoj ola dobatar, so ande avri o kompjutri, ta amari romaňi lavutariko kultura calkom peľa tele. Našaďam peskro lačo hiros, peskro nav a kada savoro amenge šaj visaren pale ča amare čhavore. **Gejza Horváth**

Tanec a zpěv je chleba Romů

Romové dostali do vínku od milého Pána Boha neskutečné dary. Narodil-li se chlapec, dali mu do kolébky housle, děvče vyrůstalo s písničkou. Téměř v každé rodině se hrálo a zpívalo. Byť Romové byli většinou chudí, tanec, zpěv a muzika je držely nad vodou. Po celá staletí perzekucí, vyhánění a utrpení Romové prokazovali nesmírnou odolnost a statečnost se vypořádát s těžkostmi života. V každé romské vesnici na Slovensku existovalo několik romských kapel. Hrávaly při různých příležitostech, gádžové je zvali při oslavách narození dítěte, na svatby i pohřby. V minulosti na venkově působili jen romští hudebníci a byli velice žádaní. Housle, viola, cimbál, klarinet, basa – to jsou tradiční instrumenty romských kapel. Po válce se Romové houfně stěhovali do českých zemí zejména za práci. S sebou přinesli i svou kulturu a umění hudby.

Stará generace pomalu odchází, jaká je dnes romská hudba? Tradice nevymizely, jen se změnily prostředky. Basu a housle nahradily klávesy a moderní prvky. I přesto Romové nic neztratili ze svého umění, hrají na elektronické varhany, bubny a přinášejí všem radost ze života. Ten je k Romům nemilosrdný, těžký. Je jiná doba, romské rodiny žijí ve vyloučených lokalitách a ghettech, žijí v polorozpadlých domech, na zavšivených ubytovnách, přes to všechno si rádi zazpívají a zatančí. Svědčí o tom řada romských festivalů a přehlídek tance a zpěvu, které se konají ve větších i menších vesnicích a městech. Romská hudba provází Roma od narození až po smrt. Přežila staletí, stejně jako její nositelé – Romové. Na otázku – zda hudba, tanec a zpěv jsou potřebné k životu romského národa, nelze odpovědět jinak než ano, jsou nutné a žádoucí k překonání každodenních strastí a starostí.

A také proto, aby naše starobylá a krásná kultura a romipen (romství) vzkvétaly a doprovázely své nositele ne zrovna lehkým životem.

Jan Horváth

O kheľiben the o giľaviben hin maro Romengero

O Roma chudle le lače Devlestar kuč – bašaviben. Uľiľa o čhavoro, dine leske andro vast lavuta, e čhaj barolas giľaha. Talam andre sako fajta vareko bašavelas, giľavelas. Choc o Roma sas buter čorore, o bašaviben the kheľiben len chudenas opral o paňi. Pal but the but šela berša maribnaha, čoripnaha, bare bokhenca, o Roma predžid'ile u sikhade avrenge peskeri zor pes te marel džživipnaha. Andro sako gav sas vajkeci romane bandi, bašavenas le gadženge pre boňi, bijava, the kana vareko merelas. Akor čirla sas pro gava čak romane lavutara. Lavuta, brača, cimbalma, klaneta, bugova – ola sersami romane. Pal o mariben pes o Roma phiravenas andal o Slovensko pro Čechi, pal e buťi the feder džživipen. Peha ande peskero bašaviben the kultura.

O phure polokes našľon, savo hin adadžives o romano bašaviben? O purano na našľiľas. La bugova, lavuta the klaneta opre chuťile o klavesi the neve inštrimenti. Takoj o Roma na našade peskero džanľipen, bašaven pro elektricke varhani, so jekh aver. U šadzik kaj bašaven, anen loš avrenge andro dživipen. O dživipen igen pharo le Romenge. Hin aver časos, romane famel'iji dživen dur gadžendar, andro gheťi, pro ubitovňi, the avka peske giľaven the khelen. Kerel pes but romane festivala the sikhavibena andro bare fori the cikne gavora. O romano bašaviben džal le Romeha kanastar uľol dži ko meriben. Predžid'il'as šela berša, the avka sar o Roma. Pro phučiben – či kampil le Romenge o kheľiben the giľaviben, našťi pes odphenel aver sar hi, kampil, žutinel amenge te avas zorale anglo pharipena džživipnaskero.

The tiž, hoj amari phurikaňi the barvaľi kultura the o romipen te na našľol, te barvaľol u te džal amenca phare džživipnaha. **Jan Horváth**

Historie romské hudby

Romští muzikanti a romská hudba měli v Československu donedávna svoji hodnotu jak ve většinové společnosti, tak i v romské. Romských rutinovaných muzikantů bylo dost i proto, že v té době nebyla žádná softwarová technika, či vymoženosti hudebních digitálních nástrojů. Muzikanti ovládali mistrovsky svoje nástroje a jejich dobrou pověst a jméno šířil i muzikantský rod, ze kterého pocházeli. Romských hudebních rodů bylo po celém Československu víc než dost, byly zárukou kvality a dobré muziky.

V romské hudbě hrály důležitou roli i regionální oblasti, které předem určovaly jména hudebních osobností a zároveň i jejich hudební žánr. Tak třeba oblast Očová, to byla tzv. vrcharšská folklórní muzika, kterou na profesionální úrovni reprezentovali Romové. Jeden s nositelů dobrého jména byl například Rinaldo Oláh. Byl znám jako Černý Paganini a jako Rom se podílel na šíření dobrého jména tohoto výrazného slovenského folklóru nejen doma, ale i v zahraničí. Většinou s ním hráli další Romové velice zvучných a respektovaných jmen. Třeba Hriskovci, Gašparovci,

Farkašovci atd. Jejich muzika se šířila i tak, že sloužila jako výuka na základních školách v rámci hudební výchovy. Československý rozhlas Bratislava reprezentovali opět romští muzikanti – Farkašovci. Byl to orchestr, který reprezentoval slovenský folklór obecně a doprovázel zpěváky velice zvучných jmen v oblasti folklórní hudby. K nim patřila i slovenská světově uznávaná hvězda Janka Guzová. Mohl bych na středním Slovensku ještě zůstat a dál popisovat Romy, kteří prezentovali slovenský folklór. Byli to Romové, kteří hráli v různých státních tělesech a folklórních souborech. Uvedu jeden z mnoha: Sľuk, kde svého času velkou část hudebníků tvořili Romové. Musím říct, že ve Sľuku prezentovali i naši romskou muziku, a to s důrazem na profesionální zpracování a umělecké hudební podání. Stejně tomu bylo i na východním Slovensku, kde Romové hráli v souboru Čarnica nebo Železiar. Prezentovali nejen regionální folklór Šariše nebo Spiše, ale i romský folklór. Byli to hudebníci zvучných jmen, například Balogovci, nebo Adamovci. Romové se hudbou živili i profesionálně, hráli po kavárnách,

vinárnách, barech a pro svoji hudební univerzálnost a profesionalitu byli žádání i v zahraničí. Byla to doba, kdy Romové byli mistry svých nástrojů a ve společnosti byli vnímání jako umělci. Jejich služby i muzika byly žádané a patřily k oblastní muzice krajů či regionů.

Tuto prestiž si někteří slovenští i čeští Romové zachovali dodnes. Jsou to hudební rody Janoškových, Botošových, Adamovových, Fečových, Gondolánových, Bagárových a dalších významných hudebníků. V poslední době se ale romská hudební kultura mění s příchodem nové hudební techniky a jiných vymožeností. Mnoho romských amatérských muzikantů nahlíží na romskou kulturu neobvyklým způsobem. Bez respektu k daným romským hudebním hodnotám, umělecké písňové tvorbě a hudebním zákonům zaplavují svoji muzikou internet. Svým amatérstvím tak ovlivňují romské posluchače - děti, mládež i dospělé. Tito šumaři svoji muzikou hyzdí romskou kulturu, a obecně narušují společenské soužití i rovnoprávnost Romů. Tento nový hudební žánr je již tradičně za-

hrnován do kategorie rom-popu z oblasti východního Slovenska. Je zaměřen na dobový život Romů a jejich postavení ve společnosti. Chápu, že jejich hudba jim přináší útěchu a u Romů i úspěch. Ale v minulosti romské hudební umění formovalo romskou kulturu, hudební začátečníky, ale i romské umělce. Muzika romských umělců vyzdvihovala ve společnosti romskou kulturu i samotné Romy. S touto muzikou se zároveň mohli ve společnosti prezentovat i nově se rodící hudebníci, děti a mládež. Romská muzika, ať už to byl folklór, pop nebo jazz, šířila do světa romskou kulturu a dobré jméno Romů.

O dnešku se to nedá říct, ale čest výjimkám, mezi námi Romy existují i dnes opravdoví umělci. Tito umělci zachraňují naši kulturu, nejen svým uměním, ale i tím, že vedou k muzice i své potomky. Svědomitě se o ně starají, dětem zajistí zázemí a děti se hudebně vzdělávají nejen ve škole, ale i doma. Zúčastňují se i zkoušek svých otců, a tam nabírají zkušenosti z celého kolektivu. Když už děti umí zahrát na flétnu, nebo na housle, tak dostanou možnost se prezentovat před ro-

dinou třeba na svatbě, křtinách, nebo nějaké jiné oslavě. Ziskávají tak sebevědomí, vztah k muzice a ke svému nástroji. Takto zodpovědně a programově vedené děti se brzo stávají veřejnými osobnostmi a jsou respektované v rodině i ve společnosti. Uvedu jeden příklad z mnoha. V rodině Bagárových se rodí nový Mozart - Radek Bagár. Jeho otec, vynikající jazzový klavírista, také Radek Bagár, vede svého syna velice pečlivě ke klasické muzice. Už od útlého dětství ho dal do hudební školy studovat hru na klavír k věhlasné ruské profesoce. Malý Radek hrál s filharmonií už v osmi letech a sklízel veliké úspěchy. Dnes už studuje ve Vídni, jezdí na světové soutěže, kde vyhrává první místa a těší se z úspěchu i z dobrého jména. Takových dětí je u nás Romů víc, jezdí koncertovat a dělají našemu etniku i kultuře dobrou pověst nejen doma, ale i v zahraničí.

Co k tomu dodat? Myslím si, že naše hudební kultura následkem nových hudebních vymožeností naprosto ztroskotala, ztratili jsme svůj hudební společenský kredit a vrátit nám ho můžou už jen naše děti.

Gejza Horváth

Volné vstupny do výstav
2. 8. Evropský den připomínky holocaustu Romů
28. 9. Den české státnosti

Všechny programy se konají v Muzeu romské kultury, není-li uvedeno jinak. Změna programu vyhrazena.

Muzeum romské kultury, s. p. o.
 Bratislavská 67, 602 00 Brno
 +420 775 407 065
 media@rommuz.cz
 facebook.com/muzeum.romska.kultura

červenec – září 2018

rommuz.cz

muzeum

romské

mrk

kultura

stálá expozice

Příběh Romů

Dějiny Romů od starověké Indie až po události II. světové války a současnost. Možnost komentovaných prohlídek v ceně vstupného po předchozí domluvě na: pruvodce@rommuz.cz nebo tel.: +420 545 214 419.

přechodné výstavy

23. 3. – 30. 9. 2018

Andrej Pešta: Míre sveti / Světy Andreje Pešty

Andrej Pešta (1921–2009) byl významnou romskou osobností, amatérským fotografem, literátem a výtvarníkem. Výstava představí jeho odkaz prostřednictvím fotografií ze sbírky muzea. Rozsáhlý archiv Peštových fotografií zachycuje zcela specifický vnitřní pohled na život Romů v Československu převážně z období 60.–80. let 20. stol. Svou autenticitou a tematickým zaměřením fixuje nadčasové hodnoty romské kultury. Při příležitosti konání výstavy Muzeum romské kultury vydalo doprovodnou fotografickou publikaci **Andrej Pešta, O Fotki**.
Externí kurátor: Tomáš Pospěch

veřejné akce

26. 7. 2018 18.00

Cikánské melodie života

Projekce filmu (ČST–Brno, 1975) s hudebním vystoupením

17.–19. 8. 2018

Lidé a místa. Síla příběhů ve vyprávění o moderních dějinách

Letní škola pro učitele si klade za cíl seznámit účastníky s možnými přístupy k výuce dějepisu a výchovy k občanství za využití autentických dokumentů a životních příběhů jejich aktérů. Součástí programu je vedle workshopů i návštěva Památníku Hodonín a odborná diskuse o vzdělávání v místech paměti a s tím spojených didaktických otázkách a problémech. Pořádá Institut Tereziánské iniciativy a Muzeum romské kultury. Blíží informace a přihlášky na emailu: lektor@rommuz.cz nebo na tel.: +420 545 214 419.

17. 8. 2018 18.00

Beseda s Petrem Torákem

Zveme Vás na setkání s nositelem Řádu britského impéria za pomoci menšinám a spoluzakladatelem Gypsy Roma Traveller Police Association Petrem Torákem, rodákem z Liberce.

19. 8. 2018

Pietní akt v Hodoníně u Kunštátu

V roce 2018 si společně připomeneme 75. výročí hromadného transportu Romů z tábora v Hodoníně u Kunštátu do koncentračního tábora v Osvětimi, který proběhl 21. 8. 1943. Na místo konání a zpět do Brna bude vypraven autobus od muzea – sraz v 9 hodin. Místa je nutné předem rezervovat na emailu: sekretariat@rommuz.cz nebo na tel.: +420 545 581 206 nejpozději do 10. 8. 2018. Blíží informace naleznete na webových stránkách MRK. Akce začíná v 11 hodin v Památníku Hodonín. Od 13 hodin je možné si prohlédnout areál památníku. 14.00–15.30 Seminář o vzdělávání na místech paměti

Ceník inzerce

celá strana 5 000 Kč (rozměr 26×40)

1/2 strany 3 500 Kč (rozměr 26×20 nebo 40×13)

1/4 strany 1 500 Kč (rozměr 13×20)

menší formát – 7 Kč/cm²

Sleva při opakované inzerci na druhé a další vydání 25%

žádosti o inzerci na: holomkova@srmn.cz

Nabízíme starší ročníky Romano hangos.

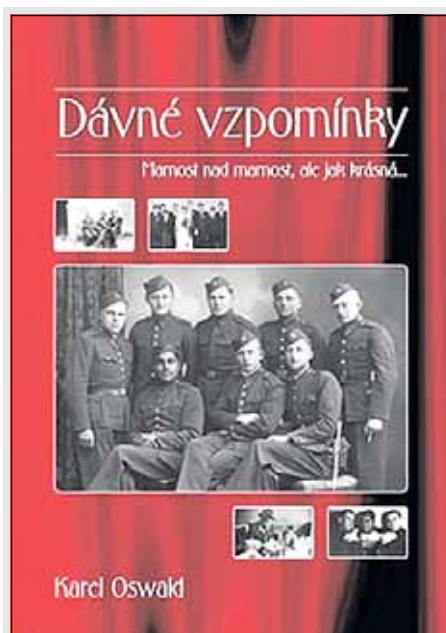
Cena jednoho ročníku 100 Kč + poštovné.

objednávky na: 545 246 673 nebo: holomkova@srmn.cz

**Vydávání Romano hangos podporuje
Ministerstvo kultury České republiky**

**Adresa redakce Romano hangos
a Společenství Romů na Moravě**

Bratislavská 65a, Brno 602 00
 tel.: 545 246 673 www.srmn.cz
 číslo účtu: 230 066 1977/2010

Karel Oswald: Dávné vzpomínky

Příběh rodiny Holomkových, o kterém kniha vypráví, se odehrává v první polovině 20. století. V době, kdy Holomkovi žili na Moravě již po několik generací, a v době, kdy se v Evropě schylovalo pod stínem nacismu k tragickému osudovému přerývu romských dějin.

„Dávné vzpomínky“ jsou založené na autobiografii vypravěče, který v závěru sympaticky otevřeně své dílo komentuje: „*ten příběh je pravdivý od první do poslední řádky. Pravda, něco jsem trochu přidal, něco domyslel, změnil některá jména a místa. Jinak ale je vše pravda pravdoucí!*...“

Knihu je možno objednat na adrese redakce nebo na holomkova@srmn.cz
 Cena 100 Kč + poštovné